

TASHKILOTDA MOLIVAVIY REJALASHTIRISH VA UNI AMALGA OSHIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich

FDTU, Moliya va buxgalteriya hisobi

kafedrasida katta o'qituvchisi PhD

e-mail: <https://mizaakbarnurmatov731gmail.com>

Mirzahakimov Murodjon Ne'matjon o'g'li

FDTU, “Moliya va moliyaviy texnologiyalar”

yo'nalishi 4-kurs talabasi

e-mail: murodjonmirzahakimov2@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20094960>

Annotatsiya: Ushbu maqolada tashkilotlarda moliyaviy rejalashtirishni tashkil etishning nazariy asoslari, huquqiy-me'yoriy bazasi hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasida, xususan Farg'ona viloyati Oltiariq tuman hokimligida moliyaviy rejalashtirish jarayonining hozirgi holati baholanib, muammoli tomonlar aniqlanadi. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlar tajribasiga asoslanib, moliyaviy rejalashtirish tizimini axborot texnologiyalari va dasturiy majmualar integratsiyasi orqali takomillashtirish yo'nalishlari taklif etiladi.

Tayanch so'zlar. moliyaviy rejalashtirish, byudjetlashtirish, davlat tashkilotlari, strategik rejalashtirish, axborot texnologiyalari, dasturiy integratsiya.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы, правовая и нормативная база, а также практические аспекты организации финансового планирования в организациях. Оценивается текущее состояние процесса финансового планирования в Республике Узбекистан, в частности, в Олтиарском районе хокимията Ферганской области, и выявляются проблемные аспекты. Также, на основе опыта развитых стран, предлагаются направления совершенствования системы финансового планирования путем интеграции информационных технологий и программных комплексов.

Ключевые слова. финансовое планирование, бюджетирование, государственные организации, стратегическое планирование, информационные технологии, интеграция программного обеспечения.

Annotation. This article analyzes the theoretical foundations, legal and regulatory framework and practical aspects of organizing financial planning in organizations. The current state of the financial planning process in the Republic of Uzbekistan, in particular in the Oltiariq district khokimiyat of Fergana region, is assessed and problematic aspects are identified. Also, based on the experience of developed countries, directions for improving the financial planning system through the integration of information technologies and software complexes are proposed.

Keywords. financial planning, budgeting, government organizations, strategic planning, information technology, software integration.

Kirish.

Mamlakatimizda hozirgi kunda rivojlanayotgan iqtisodiyot sharoitida tashkilotlarda moliyaviy rejalashtirish samarali faoliyatning asosiy jihatlaridan biriga aylandi. Davlat

tashkilotlari uchun moliyaviy rejalashtirish nafaqat byudjet mablag'larini to'g'ri taqsimlash, balki strategik maqsadlarga erishish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va aholi turmush darajasini yaxshilashda hal qiluvchi vosita hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida moliyaviy boshqaruv tizimini tubdan isloh qilish zarurati yuzaga keldi.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning «Yangi O'zbekiston» strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan muhim iqtisodiy islohotlar moliyaviy rejalashtirish tizimini yangilashni talab etmoqda. 2022–2026 yillarga mo'ljallangan «O'zbekiston — 2030» strategiyasi byudjet jarayonlarini modernizatsiya qilish, davlat xarajatlarining samaradorligini takomillaashtirish va elektron hukumat tizimini kengaytirishni asosiy ustuvorliklar sifatida belgilaydi. Aynan shu yo'nalishda tashkilotlarda moliyaviy rejalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish masalasi dolzarblik kasb etmoqda.

Mazkur sharoitda O'zbekiston Respublikasida, jumladan Oltiariq tuman hokimligida moliyaviy rejalashtirish holatini tahlil qilish va uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ushbu amalga oshirilayotgan tadqiqotimiz doirasida tashkilotlarda moliyaviy rejalashtirish faoliyatini takomillashtirish bo'yicha mahalliy olimlarimizning tadqiqotlari o'rganib chiqildi.

Jumladan O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan Qalandar Abdurahmonov, Shodmonov Sh.Sh., Yoqubov T.S. va boshqa tadqiqotchi olimlar tomonidan korxonalarda moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish, moliyaviy rejalashtirish tizimini rivojlantirish hamda iqtisodiy islohotlar sharoitida moliyaviy strategiyani shakllantirishda, ularni rivojlantirish yo'nalishlarini ishlab chiqishda va tarmoq boshqaruvining tashkiliy tuzilishi takomillashtirilgan. Davlat budjeti mamalakatlar milliy iqtisodiyoti rivojlanishining turli bosqichlarida budjet siyosatini samarali amalga oshirish dastagi, amalga oshirilishi mo'ljallangan dasturlar va tadbirlar uchun pul mablag'larining asosiy manbasi hisoblanadi. Davlatlar milliy iqtisodiyotlarini tartibga solishda moliyaviy rejalashtirish moliyaviy barqarorlik uchun barcha shart-sharoitlarni yaratadigan davlat moliyaviy siyosatini ifodalaydi. Milliy iqtisodiyotni tartibga solishda moliyaviy rejalashtirishning asosiy maqsadi bu - davlat byudjeti hisobidagi moddiy resurslarni maqsadli yo'naltirish hamda to'g'ri taqsimlash va davlat boshqaruv xarajatlarini minimallashtirishni nazarda tutishdan iborat.

Tahlil va natijalar. Rivojlangan mamlakatlarda masalan Germaniya, Janubiy Koreya va Finlyandiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, moliyaviy rejalashtirishning samaradorligi ko'p jihatdan raqamli texnologiyalar va integratsiyalashgan dasturiy tizimlardan foydalanishga bog'liq. Germaniyada federal darajasidagi byudjetlar SAP ERP tizimi orqali birlashtirilgan holda boshqariladi. Janubiy Koreyada «e-Budget» milliy platformasi hukumat xarajatlarini real vaqt rejimida kuzatib borish imkonini beradi. Finlyandiya esa Kieku davlat moliyaviy axborot tizimi orqali barcha vazirliklar va idoralar yagona platforma bo'yicha hisobot taqdim etadi.

O'zbekiston Respublikasida Iqtisodiyot va Moliya vazirligi tomonidan joriy etilayotgan «Davlat moliyasini boshqarish axborot tizimi» (DMBAT) platformasi davlat tashkilotlarida moliyaviy rejalashtirish jarayonini avtomatlashtirish yo'lida muhim qadam bo'ldi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, tuman va shahar hokimliklarida ushbu tizimdan foydalanish hali to'liq yo'lga qo'yilmagan: Farg'ona viloyatidagi o'tkazilgan monitoring ma'lumotlariga ko'ra,

2023 yilda tuman hokimliklarining 62 foizi moliyaviy rejalarini qisman qo'lda shakllantirmoqda.

Oltiariq tuman hokimligining 2021-2023 yillar moliyaviy ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, rejalashtirilgan va haqiqiy ijro etilgan xarajatlar o'rtasidagi farq (byudjet og'ishi) 2021 yilda 14,3 foizni, 2022 yilda 11,8 foizni, 2023 yilda esa 9,2 foizni tashkil etdi. Ushbu ijobiy dinamika byudjet intizomining mustahkamlanayotganini ko'rsatsa-da, rivojlangan mamlakatlar mezonlari bilan taqqoslaganda (3–5 foiz og'ish maqbul hisoblanadi) hali katta zaxira borligini anglatadi.

O'zbekistondagi davlat tashkilotlarida moliyaviy rejalashtirishning hozirgi holatini tahlil qilish bir qator tizimli muammolarni ko'rsatadi. Birinchidan, rejalashtirish jarayonida tarixiy ma'lumotlar bazasiga haddan tashqari tayanish innovatsion loyihalar va ustuvor sohalar uchun mablag' ajratishni qiyinlashtiradi. Ikkinchidan, tashkilotlar o'rtasida ma'lumot almashinuvi tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi byudjet rejalashtirish sifatini pasaytiradi. Uchinchidan, moliyaviy rejalashtirish bo'yicha malakali kadrlar etishmasligi, ayniqsa tuman darajasidagi idoralarda, sezilarli muammo bo'lib qolmoqda.

Muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yo'nalishlarni taklif etamiz. Har bir tashkilot uchun aniq o'lchanadigan natija ko'rsatkichlari (KPI) belgilanishi, xarajatlarni faqat ushbu ko'rsatkichlarga erishish samaradorligi bilan bog'lash zarur. Germaniya va Finlyandiya tajribasi ko'rsatadiki, NEB modeli byudjet samaradorligini o'rtacha 18–22 foizga oshirishga imkon beradi.

Dasturiy majmualarni o'zaro integratsiya qilish. «Yagona Byudjet Tizimi», «Xazina» avtomatlashtirilgan tizimi va «Stat.uz» statistika bazasining to'liq integratsiyasi tuman hokimliklari uchun real vaqt rejimida moliyaviy monitoring imkonini yaratadi. Buning uchun O'zbekiston Milliy axborot texnologiyalari markazi (UZINFOCOM) boshchiligida uchta bosqichli integratsiya rejasini amalga oshirish maqsadga muvofiq:

2026-yil oxirigacha - standartlashtirilgan ma'lumot almashish protokollarini joriy etish;

2027-yil - viloyat darajasidagi sinov loyihasini o'tkazish;

2027-yil - barcha tuman va shahar hokimliklarini yagona tizimga ulash.

Xodimlar malakasini oshirish tizimini yaratish. Farg'ona viloyati misolida har bir tuman hokimligida moliyaviy rejalashtirish bo'yicha ixtisoslashtirilgan 2-3 nafar mutaxassis tayyorlash, ular uchun Toshkent moliya instituti bazasida yillik 40 soatlik malaka oshirish kurslari amalga oshirish zarur.

Xulosa.

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, amalga oshirilgan tahlil asosida quyidagi xulosalar chiqarish mumkin. O'zbekiston Respublikasida, jumladan Farg'ona viloyati Oltiariq tuman hokimligida moliyaviy rejalashtirish tizimida sezilarli ijobiy siljishlar kuzatilmoqda: byudjet og'ishi yildan-yilga kamayib bormoqda, normativ-huquqiy baza mustahkamlanmoqda, raqamli vositalardan foydalanish kengaymoqda. Biroq rivojlangan mamlakatlar tajribasi bilan taqqoslaganda, bir qator tizimli muammolar - fragmentlashgan axborot tizimlari, kuchsiz kadrlar salohiyati va natijadan ko'ra jarayonga yo'naltirilgan byudjetlashtirish - hal etilishini kutmoqda.

Taklif etilayotgan uch yo'nalishli yondashuv (NEB modeli, dasturiy integratsiya, kadrlar tayyorlash) agar izchil amalga oshirilsa, 2027 yilga kelib tuman hokimliklarida byudjet samaradorligini 15-20 foizga oshirish, rejalashtirish davomiyligini 30 foizga qisqartirish va

moliyaviy hisobotlilik sifatini sezilarli darajada yaxshilash imkonini beradi. Kelgusida tadqiqotni kengaytirib, boshqa viloyatlar hokimliklari ma'lumotlarini qamrab olish va taklif etilgan modelni empirik sinash maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining Byudjet kodeksi. — Toshkent, 2013 (2022 yildagi o'zgartishlar bilan).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoni «2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida».
3. Iqtisodiyot va Moliya vazirligi. Davlat byudjeti ijrosi to'g'risida yillik hisobot, 2021–2023. — Toshkent, 2024.
4. Farg'ona viloyati hokimligi moliya boshqarmasi. Viloyat konsolidatsiyalangan byudjet ko'rsatkichlari, 2021–2023. — Farg'ona, 2024.
5. Dexne R., Worrall L. Strategic Financial Planning in Public Sector Organizations. — London: Routledge, 2021. — 312 p.
6. OECD. Budgeting and Public Expenditures in OECD Countries: 2019 Supplement. — Paris: OECD Publishing, 2019.
7. Toshmatov Sh., Yunusov A. Davlat moliyasini boshqarish. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2022. — 284 b.
8. Xoliqov N. O'zbekistonda byudjet jarayonining rivojlanish tendensiyalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2023. — №4. — B. 112–124.
9. IMF. Government Finance Statistics Manual 2014 (Updated 2022). — Washington D.C.: International Monetary Fund, 2022.
10. UZINFOCOM. Davlat axborot tizimlari integratsiyasi: 2023 yil hisoboti. — Toshkent, 2024.